

4. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / Валентина Іванівна Лозова. – Х. : ОВС, 2000. – 175 с.
5. Межгосударственный стандарт системы менеджмента качества. Требования (ISO 9001:2008, IDT) Quality management systems. Requirements ГОСТ ISO 9001:2011 // Режим доступа http://www.testexpert.ru/uploadedfiles/File/GOST_ISO_9001-2011_RUS.pdf.

УДК 37. 091. 4 СКОВОРОДА

ОСНОВНІ ІДЕЇ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ В ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Боченко О.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСНОВНІ ІДЕЇ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ В ТВОРАХ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Боченко О.В.

В статті розглядаються основні питання виховання та навчання, які визначав Григорій Сковорода.

Ключові слова: натура, самопізнання, «сродня» праця.

ОСНОВНЫЕ ИДЕИ ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ В ТРУДАХ ГРИГОРИЯ СКОВОРОДЫ

Боченко О.В.

В статье рассматриваются взгляды Григория Сковороды на воспитание и обучение.

Ключевые слова: натура, «сродная праця», самопознание.

SCOVORODA ABOUT BRINGING UP CHILDREN AND INSTRUCTION

Bochenko O.V.

The article examines the questions about bringing up children and instruction. Skovoroda the books has questions about bringing up children and instruction.

Key words: bringing up children, instruction, nature, natural work, self-knowledge.

Багата Україна іменами, які змінювали не тільки історію, але й науку, освіту, особистість. Серед цих імен окремою постаттю є Григорій Сковорода, який ввійшов в історію всього світу як самотутня, вільна, незвичайна, потужна сторінка України, її поглядів, її світосприйняття, її духу, її коріння, її свідомості. В житті та думках Сковороди – вся велич незламного народу, його джерело. Сам з народу, здобув чудову освіту, яка поцінювалась у всій Європі. Києво-Могилянська Академія була знана формуванням особистості шляхом формування власної думки студентів, думки, яка спиралась на знання творів, які її учні читали в оригіналі.

Коли ми говоримо про демократію та гуманізм у ХХІ сторіччі, про незалежність українського народу, то треба згадати це світле ім'я Григорія Сковороди, в житті, творчості, поглядах якого – вся велич українського народу, його свободолюбства, нескореності, його серця, його духу, його слова, його життя. Хто хоче зрозуміти характер народу, згадайте життя Григорія Сковороди, прочитайте його твори – в них істина, яку ми не змогли перетворити у життя. Суть життя Сковороди – в його вислові: «Світ ловив мене та не спіймав» - настільки він був нескорений, нездоланий. Він ніс в народ освітню думку, спонукав до розуміння джерел людського життя, його правди та честі, його гордості та природності.

Зупинимось, згадаємо вчення Григорія, може це допоможе нам щось зрозуміти в цьому житті, зрозуміти у самому собі.

Саме пізнання самого себе, вважав Сковорода, є основою життя людини, а тобто всього виховання, навчання, та освіти. Ця ідея йшла з глибини віків, бо ще Сократ у Древній Греції проголосив: «Пізнай самого себе і будеш щасливим». Григорій Сковорода основною метою освіти саме ставив пізнання самого себе, що на сьогоднішній день є первинною ланкою формування Адекватної самооцінки, яка є фундаментом для формування активної, самостійної, ініціативної, креативної особистості майбутнього фахівця, що є критерієм ефективності педагогіки Вищої школи.

У своєму творі «Наркисс» Сковорода присвячує з першої до дев'ятої глав «Разговору о том: Узнай себя, Познай себя». Григорій порівнює Людину з деревом. Тінь від дерева – це тіло людини, вона мертва, жива основа людини – дерево, дерево – це розум, це серце, це віра людини, це внутрішня людина, яку треба пізнати. Якщо людина не пізнала себе, вона залишається тільки тінню: «Ты-то тень, тьма и тлень! Ты сон истинного твоего человека. Ты риза, а он тело. Ты – приведение, а он в тебе истина. Он твои красота, образ и план, да только в тебе и тебя он содержит. Не внешняя наша плоть, но наша мысль – то главный наш человек. В ней мы состоим. А она есть мы. Если кроме видимости, ничего не видишь? Ведь вера пустую видимость презирает, а опирается на то, что в пустоше есть голова, сила есть в основании.» [1, 128-130]. Задача педагога навчити учня побачити в собі «істинного человека», навчити пізнавати самого себе. Згадаємо основні методи, якими користувались представники педагогіки співробітництва: Віктор Шаталов, Шалва Амонашвілі, Євгеній Іл'їн та інші. Їх основними методами виховання та навчання саме й були самоаналіз, само нагляд, самооцінка, самоприказ, самодисципліна, самоорганізація, само покарання, самонавіювання, самопереконання, самозаохочення, що є основними методами самопізнання та самовиховання, в чому і є сутність всього педагогічного процесу.

В процесі пізнання самого себе потрібно педагогу вчити учня бачити в самому собі гарне, добре, красиве, навчити позитивному відношенню до себе, навчити любити самого себе, а не бути закоханим в самого себе, не любити ватися собою, а вдивлятися в себе, розглядаючи. У ХХ сторіччі Антон Семенович Макаренко так сформулював

цей гуманістичний принцип, який допомагає створити «Позитивну Я-концепцію»: «Педагог повинен бачити, знаходити, проектувати все саме найкраще в людину», що треба це найкраще показати самому учневі, що й приведе її до бажання займатись самовдосконаленням, а це й є на меті у педагога, ось чому такий педагогічний результат отримав Антон Макаренко.

Навчити бачити і в оточуючому світі найкраще: через себе, до – навколишнього світу: «Не любит сердце, не видя красоты» [1, 122]. Якщо педагог навчить бачити і в собі і в оточуючому світі красиве, то навчить зберігати і помножувати це красиве – така формула Григорія Сковороди.

Велике значення надавав Григорій розвитку почуттів, мислення: розвиток серця – «источник святой», початок початку ділу любого: «Человек есть Мисль! Дух! – вот что надо развивать! Знай себя. Смотри себя. Будь в доме твоём. Береги себя. Береги сердце» [1, 131,140].

В навчанні Сковорода признавав:

а) принцип свідомості. Він вважав, що треба учнів від зовнішнього обліку доводити до внутрішнього, бо той хто бачить тільки форму, тіло «видит плотским оком одну последнюю пустош или Краску в словах, а самих в письме фігур не разумеет, одну п'яту видит, а не голову» [1, 133];

б) при застосуванні принципу наочності треба вчити учнів переходити від зовнішнього до внутрішнього, розуміючи причинно-наслідкові дії: «мудрого очи – во главе его» [1, 134];

в) принцип послідовності та систематичності. Навчання повинно мати систему, яка спирається на план як одного заняття, так і всіх: «без плана все-на-все роздано или слеплено, и ничто не держиться не сможет без него. Он всему материалу цеп и веревка» [1, 135].

У вихованні на перше місце Сковорода ставив виховання доброти, милосердя, щирості, відвертості, людяності, гуманності: «истинный человек есть сердце в человеке, злые люди сердце свое, то есть самих себя потеряли» [1, 143].

Основними методами в навчанні Григорій Сковорода виділяв:

- А) - розповідь,
- бесіду,

- диспут,

про що свідчать самі назви його творів:

«Бесіда, наречення двое, о том, что блаженным быть легко»,

«Диалог, или разлагол о древнем мире»,

«Розговор п'яти путников об итинном счастье в жизни»,

«Розговор, называемый алфавит, или буквар мира».

- лекція: «О наставнике», «О симпатии, или сострастии, между чтецом и наставником», «О чтении в пользу душевную», «О символах, или образах» та інші. Часткою лекцій можна вважати і листи Григорія Сковороди до свого учня – Михайла Ковалинського.

- робота з книгою – «Читать и перечитывать следует не многих авторов, а лучших; при чтении надлежит делать выписки» [2, 345-346].

Сковорода ввідав значну увагу роботи з книгою і вважав, що вчитель повинен вчити працювати з книгою. Він вважав, що існує 3 види виписок з книг:

«краткие выдержки (lemmata),

«заметки (adversaria),

«исторические выписки (historica).

Б) наочні:

- ілюстрація,

- демонстрація,

- спостереження.

В) практичні методи:

«во всех науках и художествах плодом есть правильная практика, нельзя построить словом, если то же самое разорить делом» [1, 445].

У вимогах до вчителя Сковорода пише, що вчитель повинен:

- мати добру освіту та вчитися все життя,

- знайти природні задатки в учневі і звернути його увагу на них, бо щастям для людини є сродна праця: «самый тесный, жесткий и крутой путь бывает легким, если сам бог указывает дорогу к намерению и, конечно, указывает тому, кто родился к сему» [1, 445].

- любити і учнів, і науку, і книгу – «все побеждает любовь» [1, 458], «Начало всему и вкус - есть любовь. Как пища, так и наука не действительны от нелюбимого» [2, 37],

- враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, тому Сковорода визнавав принцип природо відповідності як основний у вихованні та навчанні. Він вважав, що самий кращий вчитель - природа: «Рожденного на добро нетрудно научить на добро. От природы, как матери, легонько успеваает наука собою. Сия есть всенародная и истинная учительница и единая» [2, 114],

- бути добрим, справедливим: «какая польза ангельський язык без доброй мысли? Какой плод тонкая наука без сердца благого» [2, 114],

- допомагати в саморозвитку дитини, створення умов для цього: «Не мешай только натуре, а если можешь, отвращай препятствия и дороге ей очищай. Клубок сам собою покатится из горы. Не учи его катиться, а только помощи. Учитель и врач – только служители природы» [2, 114],

- Сковорода був проти насилля над учнем: «воспитание истекает от природы, влияющей в сердце семя благой воли, без препятствий возросши, самовольно и доброохотно делаем все то, что свято и угодно есть перед богом и людьми» [2, 115],

- зміцнювати впевненість учня у своїх силах. В листах до Михайла Ковалинського Сковорода пише: «Ты продолжай бать таким, каков ты есть теперь» [2, 193],

- щиро радіти успіхам учнів: «Не могу не сказать, как мне приятно, что ты такой ангельской любовью любишь псалмы. Мне все твое так нравится» [2, 193],

- використовувати метод заохочення: «Ты поступаешь хорошо и благочестиво. Ты знаешь насколько ты превосходишь других в стиле» [2, 196],

- бути другом, який завжди застереже від лиха: «следует бояться льстеца, лесьть опасна» [2, 207], другом, який не повинен бути грубим і неприємним, «нет ничего опаснее, чем коварный враг, но нет ничего ядовите, чем притворный друг»,

- бути вимогливим: «Ошибку исправь и сообщи мне» [2, 221],

- відвертим: «Я написал это вчера в расстроенном и рассеянном состоянии, и притом очень быстро» [2, 225],